

KOSTUMSKO PODOBO NAJ SESTAVLJAJO TUDI SUKNJIČI

NEKAJ SPOZNANJ O OBLAČENJU NA NEKDANJIH PLESIH

ALENKA PAKIŽ

Moda je pomemben obraz vsake družbe. Ta tudi danes določa, kako naj se človek obleče za ples ali za kakšno drugo dejavnost, prav tako je bilo v preteklosti. Podedovane šege in navade v oblačenju ter družbene norme so se vedno znova soočale z oblačilno modo, rezultat tega pa se je kazal v oblačenju – tudi v oblačenju na plesnih dogodkih.

Način oblačenja v določenem času in okolju spoznavamo na podlagi poznavanja zgodovinskih dejstev, to je razmer v družbi, njihovih vplivov, navad in zapovedi časa in okolja, s katerim se ukvarjamo.

Iz strokovne in poljudne literature, ki obravnava življenje ljudi v preteklosti, šege in navade, družabno življenje ter vedenje in oblačenje, lahko razberemo, kaj je veljalo nekoč za primerno in spodobno v vsakdanjem ali prazničnem življenju. Poznavanje takrat veljavnih norm nas vodi k oblikovanju oblačilne podobe, ki je primerna za ples. V vsakem posameznem obdobju so veljavna družbena pravila urejala, kako naj se ljudje vedejo in oblačijo ob določenem dogodku. Za nas je pomembno, da je oblačenje odločilno zaznamovala Cerkev, ki je odraslim ob koncu 18. stoletja in ves čas 19. stoletja narekovala zakritost celega telesa (z izjemo obraza in dela rok). Vse, kar bi odstopalo od takratnih pravil vedenja in norm oblačenja, je tako v mestih, še bolj v vaških okoljih veljalo za nespodobno.

Odrske postavitve slovenskih folklornih skupin najpogosteje poustvarjajo s plesom povezane zabave, ki bi sodile v 19. ali

V srednjem veku in tudi kasneje so plemiči in meščani plesali zelo drugače kot kmetje. Theodor de Bry je upodobil kmečki ples (levo) in ples imenitnikov (desno). (Dr. Henrik Neubauer: *Ples skozi stoletja*, str. 25.)

Prikaz plesa pod lipo v Rožu na Koroškem. Upodobitev je iz tridesetih let 20. stoletja.

Brna – slika Ivana Groharja, ki prikazuje utrinek s svatbe na Gorenjskem v 2. polovici 19. stoletja. Sliko hrani Mestni muzej v Ljubljani.

začetek 20. stoletja. V tem obdobju so za ples in oblačenje na njem veljala precej drugačna »pravila«, kot veljajo dandanes. Vsakdanje delo za preživetje ni dopuščalo pogostega veseljačenja, čeprav so s tem povezana pravila ljudje tudi kršili. A kljub temu se v nekaterih dobah leta ni plesalo. Ples je bil redko od binškošti do konca poletja, ko so bila praznovanja v zvezi s spravljanjem pridelkov, v adventu in postu se ni plesalo.

Ples je bil obvezna sestavina pustnega veseljačenja, jesenskih žegnanj, proščenj, semnje, ki so bili obenem zahvalni prazniki za letni pridelek. Pogostejši je bil v zimskem času kot v poletnem.

Skupni vaški plesi, na katere so prišli ljudje iz več vasi, so bili pogosto na podu – skednju ali priložnostno narejenem podu – plesišču na vasi, včasih pri kateri hiši na travniku. Na svatbah se je pogosto plesalo v »hiši« – v največjem bivalnem prostoru.

Na podeželju je bila še sredi 20. stoletja nizka bivalna raven. Tla so bila izdelana iz steptane ilovice ali lesenih desk, precej kasneje so bila betonska. Stropi so bili leseni. Okna so se slabo zapirala, špranje v pobitih šipah so bile včasih prevlečene s papirjem ali zamašene s krpami. Stene revnejših hiš so bile tanke, vrata slaba. Temperatura sob je bila vsaj pozimi okoli deset sto-

Prikaz šagre v 2. polovici 19. stoletja. (Iz: Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild.)

pinj, pri oknih še manj. Toplo je bilo samo pri peči. Znano je, da so bile v naših krajih zime včasih dolge in zelo hladne, mrzlo je bilo od oktobra do maja.

Kot kažejo upodobitve in pisni viri, je bil suknič v 19. in na začetku 20. stoletja del vsakdanje in praznje moške oprave. Možje so na ples prihajali oblečeni v srajce, telovnike in sukniče ter vsa oblačila tudi med plesom obdržali na sebi. Oblačilni videz za ples je moral biti zadosti spodoben za družabno srečanje. V preteklosti vaški plesni dogodek ni imel oznake navadne veselice, temveč predvsem pomen vaškega druženja in medsebojnega spoznavanja, tudi kazanja svojega statusa, ki se je izražal prek oblačil. Kot družabna prvina je ples od nekdaj spremljevalec ljubezenskega življenja mladine. Plesati brez sukniča ni bilo v navadi, saj družbene norme tega marsikdaj niso dopuščale. To je veljalo pri plesnih druženjih med gospodo in pogosto tudi pri kmečkem prebivalstvu. Veljavna pravila, ki se jim je podredila gospoda, je precej upošteval tudi kmečki človek.

Ples v Kazini. Delo Božidarja Jakca iz leta 1928.

Ples je pomenil družabni dogodek. Na predpustnih zabavah se je marsikje – predvsem v mestih – zbralo tudi do tisoč in več ljudi. Na planinskem plesu 2. februarja 1907 je bilo med drugim zapisano: »Gospodje niso nikdar smeli sleči sukniča, zato so imeli nekateri s seboj kar rezervni ovratnik, ki so ga zamenjali, ko so prvega premočili.«

Če bi posegli v predvojni in povojni čas in takratne plesne prireditve, bi se srečali s plesnim mojstrom Jenkom, ki je leta 1936 napisal: »Večina mladeničev, pa tudi deklet, je dobila v plesni šoli osnove bontona, navadila se je dostojnega občevanje in sigurnosti v družabnem življenju.« Na mladinskih plesih v Festivalni dvorani v Ljubljani, ki jih je v šestdesetih letih dvajsetega stoletja vodil mojster Jenko in sem se jih tudi sama udeleževala, so fantje prišli oblečeni v sukniče, ki so jih pri plesu obdržali.

Družbena pravila, letni čas in slabo greti prostori, v katerih se je plesalo, vse to je v minulih dveh stoletjih povzročalo, da je bilo kmečko prebivalstvo za ples ob praznjih dneh precej napravljen. Kmečke žene so bile tudi na plesih oblečene v podložene spenzerje, kočemajke in druga vrhnja oblačila, glave so

imele pokrite z rutami in drugimi pokrivali, pod dolgimi krili so imele toplejša spodnja krila in volnene nogavice. Marsikateri moške so prek srajc in telovnikov oblekli suknjiče, premožnejši tudi toplo podložene s flanelo ali krznom, na glavi so imeli klobuke, polhovke in druga pokrivala.

V času med obema svetovnima vojnama, še bolj pa po drugi svetovni vojni, so bili pogosto plesi v gostilnah in na drugih veselnicah, kot so bile npr. društvene plesne prireditve, ki so nadomestile nekdanje vaške priložnosti za ples. Ivan Šega iz Ravnega Dola je pripovedoval: *»Na veselice smo prihajali oblečeni malo lepše ofertno. Oblekli smo boljše hlače, srajco, lajb'lc in rek'lc. Plesalo se je polke in valčke, tako da smo se precej vrteli pa rek'lca niti nismo dali dol. Ni bilo te navade, pa tudi če bi ga že kateri hotel sleči, ga ni imel kam odložiti. Kar tako pa se obleke ni puščalo, je bila predraga. Navada, da so fantje na vaških veselnicah plesali v suknjičih, se je ohranila nekako do šestdesetih let, potem pa počasi opuščala.«*

Zaradi praktičnih razlogov se je pri folklornih skupinah uveljavilo (pojmuje se, da je včasih tako bilo), da so moški pri plesu pokriti s klobuki in oblečeni v srajce in telovnike, nenavadno pa se marsikomu zdi, da bi bili oblečeni v suknjiče. Za potrebe folklornih nastopov smo torej folklorne kostume prilagodili današnjim razmeram in pozabili na nekdanje veljavne navade. Opustili so se suknjiči, pri ženskah špenzerji, nosijo se kočemajke. Nekaj vrhnjih oblačil se v folklorne skupine vrača v zadnjih letih, ko narašča zanimanje za preteklo oblačilno kulturo Slovencev. Potrebno je poznavanje starih uveljavljenih

navad, ki so nekoč določevale obvezno ravnanje pri oblačenju v vsakdanjem življenju in za posebne priložnosti, in na tej osnovi dopolniti kostumsko podobo. Folklorni kostumi naj kažejo oblačenje v določenem času in kraju, upoštevajo pa naj tudi razmere, ki so veljale na plesih. In če je izpričano, da so se na plesih nosila vrhnja oblačila, naj tako ostane tudi v folklorni skupini. Pomembno je, da se plesalci uživajo v drug čas in okolje, k temu pa brez dvoma pripomore ustrezna celotna kostumska podoba – četudi jo bistveno določajo za sodobne razmere neudobna oblačila.

Nedeljsko popoldne. Delo Maksima Gasparija iz leta 1938.